

בינת המשפט

ענייני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרמא, פרשת עקב, תשפ"ה

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

ביאור התשובה

הנותן לחבירו כסף שיעסוק בו

בתחילה יש לברר האם אין חשש רבית. דהנה פסק המחבר ביורה דעה (קעז, ב) "הנותן מעות לחבירו בתורת עיסקא, דהיינו שחצי האחריות על הנותן וחצי על המקבל, אסור. שכל עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, ונמצא שטורח בחלק הפקדון בשביל חלק המלוה. לפיכך צריך לו ליתן שכר טרחו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה" ע"כ. ביאור העניין, שכל כסף שאדם נותן לחבירו לעסוק בו, יתכן שיתן לו הלוואה, ויתכן פקדון. אם זה הלוואה, אז הרווח וההפסד יהיו על הלווה בלבד. ואם זה פקדון, הרווח וההפסד יהיו רק על הנותן. וכיון שסיכמו להתחלק מחצה ברווח ומחצה בהפסד, נמצא שסיכמו שמחצה מהכסף הוא הלוואה ומחצה הוא פקדון, והנה המקבל עוסק בכל הכסף, גם המחצה של הפקדון, ללא תמורה, ובהכרח, הוא בגלל שקיבל מחצה הלוואה, אם כן בתמורה להלוואה הוא עוסק חנם במחצה של הפקדון, וזה הוא רבית.

העולה מזה: מי שנותן לחבירו כסף להתעסק בו, ושיתחלקו ברווחים ובהפסדים, יש בזה רבית, כיון שעוסק במחצה פקדון של חבירו בתמורה למחצה הלוואה שהלווה לו, לכן צריך לתת לעוסק קצת שכר טירחא.

המגלה למשקיע סוד מניה שתעלה בתנאי שיתחלקו ברווח ובהפסד

לפי זה בנידון שלנו יש לברר, לפי דברי המגלה שאמר לו שישקיע ויהיו שותפים שוים ברווח והפסד, נמצא שמחצה הלוואה ומחצה פקדון, ויש חשש רבית. אבל זו טעות גמורה, דאם זה שגילה היה נותן את הכסף למקבל, ואומר לו תשקיע בעסקאות אלו, ונתחלק חצי חצי, זה היה רבית, אבל בנידון שהמגלה אמר למשקיע שישקיע, ויתחלק איתו ברווח ובהפסד, הרי העוסק בעצמו כל כספו הוא שלו.

ומלבד זאת יש להסתפק, אם היה הפסד, האם חייב המגלה להתחלק בהפסד, דלא היה קניין של התחייבות מצד ראובן למשקיע כלל, ובמה חל ההתחייבות של המגלה כלפי המשקיע. או דלמא, כיון

גילה לחבירו סוד על מניה ששוויה יעלה הרבה

ובו יבואר: א. הנותן לחבירו כסף בעסקה, למחצה רווח ולמחצה הפסד, האם יש חשש רבית. ב. המגלה סוד לחבירו, על מניה שתעלה, בתנאי שיתחלקו מחצה בהפסד וברווח, והפסיד, האם חייב לשלם לו את ההפסד. ג. המגלה סוד לחבירו, על מניה שתעלה, בתנאי שיתחלקו מחצה בהפסד וברווח, האם יש חשש רבית. ד. המגלה לחבירו סוד, בתמורה לתשלום, ולא עשו קניין, האם חייב לשלם לו. ה. גילה לחבירו סוד איך עושים כדורי פלאפל במחיר גבוה מאד, ולבסוף התברר שבסך הכל מערבב קוקה קולה בעיסה. האם חייב לשלם מה שהבטיח. ו. מוכר ולוקח שלא הושוו במחיר המקח, ולאחר מכן משך הלוקח את המקח סתם. כמה משלם. ז. מי שאמר לחבירו שיש בידו סוד על מניה שתעלה ומבקש 50% רווח, והלה אומר שמסכים לתת רק 20% רווח, ולא הסכים, ולאחר זמן גילה לו, והמניה עלתה, כמה ישלם לו.

הנידון

"פנה אלי ראובן ואמר כי עשוי להיות בידו מידע אודות מניה מסוימת שכעת נמצאת בשפל גדול, והוא יודע מתי צפויה לעלות בעשרות או מאות אחוזים, ומציע כי יגיד לי את שם המניה ואני אקנה אותה, ואתחלק איתו 50% ברווח או בהפסד. השבתי לו שבעסקים לא מקובל לתת 50% על מידע כזה, ואני מוכן תמורת 20%. בסופו של דבר הוא נתן לי את שם המניה, מבלי שהגענו לסיכום ברור כלל. שחררתי כסף מהשקעה אחרת, וקניתי את המניה שהוא הציע בסכום לא משמעותי. מאז הוא לא עדכן אותי מה עומד לך לאחרונה אכן עלתה המניה בכ 80% וכעת הוא דורש 50% מתמורה ואני אומר כי הסכמתי רק ל 20%. כמה עלי לתת לו".

תשובה

אם המשקיע חזר למגלה של המניה, וביקש לקבל מידע, ישלם 50%, כיון שביקש לגלות לו, הסכים למחיר שקבע המוכר על המידע. ואם זה שגילה חזר למשקיע, וביקש לגלות לו בתמורה לתשלום, ישלם לו המשקיע רק 20%, כיון שזו הוכחה שהסכים לקבל רק 20%, ואם אינם יודעים מי ביקש ממנו, יעשו פשרה ביניהם, וישלם לו 35% שהוא מחצה בין 20% ל-50%.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ללא קנין לשלם הכל, והביא את דברי הרמב"ן הנ"ל. וז"ל "וא"כ הוא הדין בנד"ד, שמכר לו סוד עשיית הפלאפל, וגם הרבה טרחו לגלות הסוד ולא מצאו, לכן מכיון שיכול לעשות באותו סוד ממון הרבה חייב לשלם ככל מה שסיכמו ביניהם, וכן כתב בתשובות מיימוני לספר נזיקין (סימן כב) במעשה שבא לפניו באחד שעשה בהשבעת שדים שהחזירו את הגניבה והבטיחו לו שיקבל בעד זה זקוק אחד, ואחר שעשה הדבר לא רצה ליתן לו אלא שכרו, ופסק ר"י לתת לו את כל אשר התנה עמו, כיון שבדבר זה רגילים לשלם יותר מכדי טרחו, וכן כתב בספר אור זרוע עמ"ס ב"ק קטז, וכן כתב בספר מצות גדול מצוה עד דף קנ"ג ע"א בשם רבינו יהודה, שהוא הדין לענין רפואות ולא נאמר בזה ששיחק בו ע"ש, וכן נמצא בתוספות רבינו יואל עמ"ס בבא בתרא (קמ"א, ב) אהא דתניא על האומר המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם ילדה זכר יטול מנה, תימה במאי קני המבשר, ונראה דהיינו כמו שכר אמירה, דאמרינן במסכת בבא מציעא (סט, ב) דשקיל, ואסמכתא לא שייך בזה, דא"כ בכל הפעולות נמי נימא הכי ע"ש, וכן כתב מהר"ם מרוטנבורג בתשובה פראג סימן תתקנ"ב וסימן תצ"ח ע"ש, וכן כתב המרדכי בבא קמא סימן קע"ב ע"ש, וכן כתב בתשובות מיימוניות לספר נזיקין סימן כב, וכן פסק בשו"ת תשב"ץ חלק ד חוט המשולש טור ג סימן כ, וכן כתב המהרש"ל בים של שלמה פ"י סימן לח, שמשלם כפי מה שהתנה אע"פ שהם השבעות ועניני רפואות ע"ש, וכן כתב בקרבן נתנאל עמ"ס יבמות פ"ב סימן טז אות ח ע"ש, והגרעק"א חושן משפט סימן רס"ז ציין להש"ך סימן פא ס"ק ו' עכ"ל.

ומה שהביא מגמ' בבא מציעא דגרסינן וז"ל "אמר רבא: שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה: שקיל לך ארבעה זוזי ואמור ליה לפלוני לאוזפן זוזי. מאי טעמא - שכר אמירה קא שקיל. כי הא דאבא מר בריה דרב פפא הוה שקיל אוגנא דקירא מקיראי, ואמר ליה לאבובה: אוזפינהו זוזי. אמרו ליה רבנן לרב פפא: אכיל בריה דמר רביתא! - אמר להו: כל כי האי רביתא ניכול, לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה. הכא שכר אמירה קא שקיל, ושרי" ע"כ.

הנה מבואר, דעל שכר אמירה חייב תשלום ממש, והוא מכירה לכל דבר, דגילוי סוד וגילוי כל דבר שיש לו שווי ממון, יכול לבקש עבורו כל כסף שירצה, וחייב הקונה לשלם גם אם לא התחייב בקניין, כיון שהוא מכירה לכל דבר, דזה שמגלה את הסוד, מוכר לקונה דבר, ואין צריך קניין אחר, דגילוי הסוד הוא נתינת המקח לחבירו, ומיד מתחייב בתמורה לסוד, דכיון שגילה לו את הסוד, הרי קנאו והוא שלו, וממילא מתחייב בתמורתו.

שהוציא הוצאות על פיו יתכן שחייב לשלם לו מחצה מההפסד. ויש לעיין בזה.

ושוב נראה לי פשוט שחייב לשלם על הפסד, לא מטעם המוציא הוצאות על פיו, אלא מטעם אחר לגמרי. דכיון שמוכר לו סוד תמורת תשלום, כמבואר להלן, דמכירת סוד היא מכירה לכל דבר, ובתנאי המכירה היה, שאם יהיה הפסד ישתתף בהפסד, פשיטא שהתחייבות המשקיע לשלם למגלה היא אך ורק על תנאי שהמגלה ישלם למשקיע מחצית על ההפסד, זה תנאי בהתחייבות התמורה, לפיכך מתנאי המקח הוא, שהמשקיע מתחייב לשלם עבור גילוי הסוד, בתנאי שהמגלה ישתתף בהפסד, וכיון שאנן סהדי שהמגלה רוצה שהמשקיע יתחייב לו מחצה על הרווח, וחייב זה אינו חל ללא התחייבות המגלה לשלם למשקיע מחצה בהפסד, פשיטא שהמגלה חייב בהפסד, דאי אפשר להתחייב רק לשלם על רווח, ללא שהמגלה ישלם על ההפסד.

העולה מזה: מי שאמר לחבירו שיש לו ידיעה על מניה של חברה שתעלה מאד, ומסכם עמו, שישקיעו ויתחלקו ברווח ובהפסד, אין בזה חשש רבית, כיון שהמשקיע הוא העוסק. ואם יהיה רווח ישלם המשקיע מחצה, ואם יהיה הפסד ישלם המגלה מחצה מההפסד, דהתחייבות המשקיע על הרווח, תלויה בהתחייבות המגלה על ההפסד.

המגלה לחבירו סוד של חברה תמורת תשלום - האם חייב לשלם

עכשיו נברר בדין המגלה לחבירו סוד עסקי בתמורה שישלם לו על הרווח סכום מסוים ולא עשו על זה קניין, האם מתחייב לשלם לו מה שהבטיח לו ללא קניין. אבל באמת הוא מבואר בכל הראשונים, שמי שמגלה דבר שיש בזה שווי כסף בתמורה לכסף חייב לשלם לו מה שהבטיח לו גם ללא קניין.

ונביא מקצת מקורות לזה, כתב המחבר ביורה דעה (שלו, ג) וז"ל "מי שיש לו סמנים, וחבירו חולה וצריך להם, אסור לו להעלות בדמיהם יותר מן הראוי. ולא עוד, אלא אפילו פסקו לו בדמיהם הרבה, מפני צורך השעה שלא מצאו סמנין אלא בידו, אין לו אלא דמיהן. אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה, חייב ליתן לו, שחכמתו מכר לו ואין לו דמים" עכ"ל ומקור לזה הוא דברי הרמב"ן והרשב"א (יבמות קו, א) ובריטב"א קידושין (ח, א).

וראיתי בספר "רמת משפט", בדין אחד שהבטיח לחבירו שאם יגלה לו סוד כדורי פלאפל ישלם לו ממון רב, ולבסוף התברר שבסך הכל שם קצת קוקה קולה בעיסה, והלה לא רצה לשלם, ופסק דחייב גם

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

סתם, תלוי מי זה שתבע לגמור את המקח, דאם המוכר תבע מהלוקח לגמור את המקח, שמע מינא דהסכים המוכר לסכום שרוצה הלוקח לתת, ואם הלוקח תבע זאת, שמע מינא דהלוקח הסכים למחיר המוכר. וכן ההלכה בנידון דידן.

דינים העולים:

א. מי שנותן לחבירו כסף להתעסק בו, ושיתחלקו ברווחים ובהפסדים, יש בזה רבית, כיון שעוסק במחצה פקדון של חבירו בתמורה למחצה הלוואה שהלווה לו, לכן צריך לתת לעוסק קצת שכר טירחא.

ב. מי שאמר לחבירו שיש לו ידיעה על מניה של חברה שתעלה מאד, ומסכם עמו, שישקיעו ויתחלקו ברווח ובהפסד, אין בזה חשש רבית, כיון שהמשקיע הוא העוסק. ואם יהיה רווח ישלם המשקיע מחצה, ואם יהיה הפסד ישלם המגלה מחצה מההפסד, דהתחייבות המשקיע על הרווח, תלויה בהתחייבות המגלה על ההפסד.

ג. המגלה לחבירו דבר בתנאי שישלם לו ממון, אפילו ממון רב, ולא עשה הלוקח קניין, חייב לשלם למוכר כמה שהתנה עמו, דזה שמגלה את הסוד, מוכר לקונה דבר, ואין צריך קניין אחר, דגילוי הסוד הוא נתינת המקח לחבירו, ומיד מתחייב בתמורתו.

ד. אם המוכר רוצה מחיר גבוה והלוקח מסכים במחיר נמוך, ולא השתוו ביניהם, ואחרי כן נתקבצו ועשו את המקח סתם, תלוי מי זה שתבע לגמור את המקח, דאם המוכר תבע מהלוקח לגמור את המקח, שמע מינא דהסכים המוכר לסכום שרוצה הלוקח לתת, ואם הלוקח תבע זאת, שמע מינא דהלוקח הסכים למחיר המוכר. וכן ההלכה בנידון דידן.

העולה מזה: המגלה לחבירו דבר בתנאי שישלם לו ממון, אפילו ממון רב, ולא עשה הלוקח קניין, חייב לשלם למוכר כמה שהתנה עמו, דזה שמגלה את הסוד, מוכר לקונה דבר, ואין צריך קניין אחר, דגילוי הסוד הוא נתינת המקח לחבירו, ומיד מתחייב בתמורתו.

דין מוכר ולוקח שהיו חלוקים על המקח

עכשיו נבאר מה הדין בנידון דידן. והנה בדין מוכר ולוקח שחלוקים על המקח, כתב המחבר וז"ל בחושן משפט (רכא, א) "המבקש לקנות מחבירו מקח, מוכר אומר: במאתים אני מוכר לך, והלוקח אומר: איני לוקח אלא במנה, והלך זה לביתו וזה לביתו, ואחר כך נתקבצו ומשך זה החפץ סתם, אם המוכר הוא שתבע הלוקח ונתן לו החפץ, אינו נותן אלא מנה. ואם הלוקח הוא שבא ומשך החפץ סתם, חייב ליתן ק"ק" עכ"ל.

הנה מבואר שאם המוכר רוצה מחיר גבוה והלוקח מסכים במחיר נמוך, ולא השתוו ביניהם, ואחרי כן נתקבצו ועשו את המקח סתם, תלוי מי זה שתבע לגמור את המקח, דאם המוכר תבע מהלוקח לגמור את המקח, שמע מינא דהסכים המוכר לסכום שרוצה הלוקח לתת, ואם הלוקח תבע זאת, שמע מינא דהלוקח הסכים למחיר המוכר, וזו סברא פשוטה מאד.

וגם הרמב"ם (מכירה כ, א) הביאה, והמקור הוא בתוספתא בקידושין (ב, יא), והביאה הרי"ף בהלכותיו (קידושין ח, א) וזו הלכה פסוקה ואין חולק בה.

והנה נידון דידן הוא בדיוק נידון זה, שהמוכר תבע 50% ברווח והקונה רק 20% והלכו לביתם, ולאחר מכן גילה לו את הסוד ללא שסיכמו בכמה ישלם, דלפי המבואר הדין הוא, דאם הלוקח היה זה שביקש מהמוכר שיגלה לו את הסוד, ישלם 50%. ואם המוכר היה זה שביקש שיקנה ממנו סוד זה ישלם 20%, ואם אינם זוכרים יעשו פשרה ביניהם ויתן לו 35% שהוא מחצה בין 20% ל-50%.

העולה מזה: אם המוכר רוצה מחיר גבוה והלוקח מסכים במחיר נמוך, ולא השתוו ביניהם, ואחרי כן נתקבצו ועשו את המקח

